життя, колосся, беззмінний

Картинки згодом додадуться

Подвоєння букв і подовження приголосних

Дві однакові літери на письмі можуть позначати подовжений м'який приголосний або збіг однакових приголосних.

Що об'єднує ці слова?

1

беззмінний **на межі префікса і кореня**

2

життя **м'який приголосний між голосними**

3

страшенний **наголошений суфікс -енн-**

Чим відрізняється причина подвоєння в цих словах?

Пригадайте, як утворюються ці слова.

Причини появи двох однакових літер

Межа префікса і кореня 1

наддніпрянський, беззвучний, оббити

причина

збіг однакових приголосних

Межа кореня і суфікса 2

туманний, осінній, годинник

причина

основа на -н- плюс суфікс -н-

Фонетичні зміни 3

козацький → козаччина, донецький → Донеччина

причина

історичні зміни звуків

Подовження м'яких зубних і пом'якшених шиплячих 4

життя, знання, обличчя

причина

м'який зубний або пом'якшений шиплячий між голосними

Подвоєння: основні випадки

Префікс + корінь

наддніпрянський, беззвучний, оббити

Корінь + суфікс -н-

туманний, осінній, годинник

Основа на -с + постфікс -ся

розрісся, трясся, пасся

Наголошені суфікси -енн-, -анн-, -янн-

страшенний, невблаганний, незрівнянний

Коли пишемо одну чи дві літери н

Частина мови або умова	Пишемо дві літери н	Пишемо одну літеру н
Наголошені прикметникові суфікси -енн-, -анн-, -янн- зі значенням збільшеної міри	страшенний, невблаганний, незрівнянний	не буває
Прикметники, утворені від іменників за допомогою -ан-, -ян-, -ин-, -ін-	не буває	водяний, орлиний, солов'їний
Дієприкметникові суфікси -ан-, -ян-, -ен-	не буває	сказаний, зв'язаний, припорошений
Основа на -н- + суфікс -н-	законний, істинний, туманний	не буває
Старослов'янізми	священний, блаженний, вогненний, окаянний	не буває

> У дієприкметникових суфіксах -ан-, -ян-, -ен- не подвоюємо н.

Практика. Розподіл слів

1. Визначте частину мови кожного слова.

2. Якщо це дієприкметник, перевірте, чи -ен- є дієприкметниковим суфіксом.

3. Прикметник із наголошеним -енн-, -анн-, -янн- → дві літери н.

4. Розподіліть слова: заворожений, працевлаштований, дзвініця, буквений, здоровенний, змінений, височе́нний, забезпечений.

ПІДКАЗКА

Звертайте увагу на наголос і на те, від якого слова утворено прикметник.

Правила подовження

голосний + м'який приголосний + голосний

Подовження залежить від позиції між голосними та морфологічної групи.

Умова	Подовжується	Не подовжується
У зазначених нижче морфологічних групах м'який зубний/пом'якшений шиплячий між голосними	так	ні
Іменники середнього роду II відміни (за умови між голосними): знаряддя, обличчя, життя	так	ні
Орудний відмінок однини III відміни (за умови між голосними): тінню, сіллю, відповіддю	так	ні
Іменники IV відміни (теля, порося, щеня)	ні	так
Слова-винятки (Ілля, суддя, стаття, рілля, ллю)	так	ні

> Подовжуються м'які зубні та пом'якшені шиплячі приголосні. Якщо приголосний не між голосними, подовження зазвичай немає (радістю, знань), але ллю — виняток.

Звідки беруться подвоєння

Фонетичні зміни

козацький → козаччина, донецький → Донеччина

Старослов'янські запозичення

священний, блаженний, вогненний, окаянний

Окремі слова

бовван, ввесь, ввічливий, Ганна, овва, ссати

> Ці написання треба запам'ятати або перевіряти за словником.

Механізм подовження

Умова
м'який зубний або пом'якшений шиплячий між голосними

→

Фонетичний процес
приголосний вимовляється довше, ніж зазвичай

→

[т'] → [т':]
на письмі: життя

Подовження м'яких приголосних на письмі передається двома літерами, але є виняток — дієслово ллю.

Приклади
життя, знання, обличчя, колосся

Перевір себе 1

У якому слові на письмі подвоюється буква на позначення подовженого приголосного?

А радістю	**Б** життя	**В** знань	**Г** теля

Типові помилки

Випадок	Ненормативно	Нормативно
Дієприкметник	сказанний	сказаний
Прикметник	священий	священний
Орудний відмінок	радісттю	радістю
Дієприкметник	зв'язанний	зв'язаний

> Приголосний не подовжується, якщо він не між голосними.

Практика. Розподіл слів

1. Визначте, чи стоїть м'який приголосний між голосними.
2. Перевірте, до якої відміни належить іменник.
3. Згадайте слова-винятки.
4. Розподіліть слова: свавілля, статей, каченя, відповіддю, здобиччю, взуття, скорочень, Ілля, вістю, рілля.

ПІДКАЗКА

Пам'ятайте про іменники IV відміни та форму родового відмінка множини слова стаття.

Звук і буква

Вимова

м'який приголосний між голосними

вимовляється довше

звучить як подовжений

вимова впливає на письмо

[т':а]

подовжений звук

письмо відображає вимову

Написання

дві однакові літери

наприклад: життя, знання

передає довгий звук

Перевір себе 2

У якому слові пишеться дві літери н?

А законний	**Б** сказаний	**В** водяний	**Г** юний

Практика. Робота з текстом

1 Ой л..ються сльози материнські, л..ються!

2 Свята печаль, печаль без гіркоти.

3 Як тепло пахне хліб!

4 Любов'ю трударів, і радіст..ю земною...

ЗАВДАННЯ

Вставте пропущені літери та поясніть орфограми.

Підсумок

Дві однакові літери

на письмі можуть позначати подовжений м'який приголосний або збіг однакових приголосних

Подвоєння

збіг приголосних на межі морфем або внаслідок змін

Подовження

довша вимова м'якого приголосного між голосними

Морфеми

префікс + корінь, корінь + суфікс

Звуки

м'які зубні та шиплячі між голосними

Запозичення

священний, блаженний, окаянний

Домашнє завдання

- [ ] Вивчити правила подвоєння та подовження приголосних.
- [ ] Виконати вправу 87.
- [ ] Скласти 3 речення зі словами-винятками.

За підручником: Ворон, Солопенко, 10 клас.